שֶׁבּוֹ רוֹחֲצִין זָבִין וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת, סמוך לשפתו, או על ידי העמדת מחיצות בתוך הנחל, אבל אין לטבול בתוכו ללא מחיצות בשל זרימת המים החזקה [וכמבואר בגמ' לעיל (עז, ב), שאסור לעבור בנחל שוטף זה כאשר מימיו גבוהים מהמתנים] (שיח יצחק). ויש שכתב, שכוונת הגמ' שבמקום זה יהיה הנחל בגובה הראוי לטבילה, אך לא יטבלו בו בפועל, מחמת הסכנה (יד דוד). ויש שכתב, שימשכו ממנו מים למקוואות ויטבלו בהם (בן יהוידע), וראה עוד להלן בסמוך.

מִכָּאן רֶמֶז לְנִדָּה שֶׁצְּרִיכָה לֵישֵׁב עַד צַוָּארָהּ בַּמַּיִם - שצריכה לטבול במים עמוקים שיגיעו עד צווארה כשיושבת בהם (רש"י), ולמעט שלא תטבול במים רדודים בשכיבה, והרמז לכך הוא מלשון הכתוב 'וליושבי ירושלים' (רבינו אליקים). ויש שפירש, שהישיבה האמורה כאן היא עמידה, ובא רב יוסף לומר שצריכה לטבול דוקא בעמידה, ובמים שעומקם עד צווארה (ר"ת בספר הישר מח). ויש שכתב, שהכוונה לנדה הטובלת בנחל, שאי אפשר לטבול שם בעמידה, כיון שהוא נחל שוטף וסכנה היא [ראה לעיל בסמוך] (הגהות רא"מ הורוויץ).

וְלֵית הִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ, אלא כל שיש במקוה ארבעים סאה, יכולה לטבול בו, אף אם אין המים בעומק המגיע עד צווארה (רבינו אליקים). וגם אין הלכה כמותו לגבי צורת הטבילה, אלא יכולה לטבול אף בשכיבה, ובלבד שיכסו המים את כולה (ר"ת בספר הישר מח; העמק שאלה צו, יג). ומכל מקום לכתחילה צריך שיהיו המים גבוהים לפחות זרת מעל טבורה, כדי שתוכל לטבול בעמידה כשהיא מתכופפת מעט, כי במים רדודים יותר צריכה להתכופף הרבה, ויהיו בבשרה קמטים שלא יכנסו בהם המים. ואף בשכיבה לא תטבול, שמא לא תשתטח יפה, אך אם אין שם מקוה אחר, מותרת לטבול בשכיבה (ראה נדה סז, א, שו"ת הרשב"א א, תתיח-תתיט, ביאור הגר"א יו"ד קצח, מב). ■ וכן נפסק להלכה (ראה שו"ע יו"ד קצח, לה-לז, רמ"א שם רא, סו).

שַׁבָּת דְּאֵיכָא מְנָעָל מַאי - האם מותר לעבור במים במנעליו, או שמא חוששים שיפלו מרגליו ויבוא לטלטלם (רש"י). אבל ביום הכיפורים, אף לדעת הסוברים [להלן ע"ב] שמותר לנעול מנעלים שאינם של עור, מותר לעבור עמם במים ואין חוששים שיבוא לטלטלם, משום שאינם חשובים (שיח יצחק).

רַב אַשֵׁי אָמַר סַנְדָּל לְכַתְּחִלָּה לֹא, כיון שאינו יכול להדקו ולקושרו יפה ברגלו כמו מנעל (רש"י). ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע או"ח שא, ד).

כָּסָא דְּכַסְפָּא מָלֵא אָסוּר, שמא ישפכו המים שבכוס על בשרו (רש"י). ואף שנשפכים עליו בלא כוונה, ורחיצה אסורה רק לשם תענוג, מכל מקום כיון שבמגע הכוס בבשרו מתכוון הוא לתענוג צינון, גם המים הנשפכים נחשבים כבאים לשם תענוג (הגהות רא"מ הורוויץ).

כָּסָא דְּכַסְפָּא חָסֵר נָמֵי אָסוּר מִשּׁוּם דְּמִזְדָּרֵיב - שמא תחליק ותישמט הכוס מידו וישפכו המים עליו (רש"י). וחשש זה הוא דוקא בכלי כסף, שהם חלקים (האשכול הל' יוה"כ). ויש שכתבו, שהוא הדין בשאר מיני מתכות שהם חלקים אסור, ונקט רב אשי 'כסא דכספא', אגב מה שהוזכר שרבא היה רגיל להצטנן בכסא דכספא (רבינו מנוח שביתת עשור ג, ד; שיח יצחק). ויש שפירשו, שהחשש הוא שכשינענע את הכוס ינתזו מהמים שבתוכה עליו. וחשש זה בודאי אינו דוקא בשל כסף, אלא הוא הדין בשל שאר מיני מתכות (רבנו חננאל, רי"ף ע"פ מאמר מרדכי תריג, ה; רמב"ם שם; טור שם).

■ להלכה, אסור להצטנן בטיט לח אם הוא טופח על מנת להטפיח, ואסור להצטנן בכלים שיש בהם מים אפילו הם חסרים, בין של חרס ובין של מתכת [כרב אשי, ושלא כהאשכול], אבל אם הם ריקים מותר, וכן בפירות ובתינוק (שו"ע או"ח תריג, ט).

וְעוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּמִין כֵּלִים נְגוּבִין - סוחטה בערב יום הכיפורים ומתייבשת במשך הלילה עד שלא היה נשאר בה טופח על מנת להטפיח, כדי שלא יעבור על איסורי סחיטה ורחיצה כשישתמש בה למחר (ראה גמ' להלן, מאירי, ר"ן ב, א מדפי הרי"ף, ורבינו מנוח שביתת עשור ג, ה).

עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב שׁוֹרֶה אוֹתָהּ בְּמַיִם, ולא היה סוחטה כמו שהיה עושה בערב יום הכיפורים, משום שלא החמירו בזה בתשעה באב כמו ביום הכיפורים [ורבי יהושע בן לוי חלק על דעת הסוברים בפסחים (נד, ב) שתשעה באב שוה ליום הכיפורים באיסור הרחיצה] (ר"ן ב, א מדפי הרי"ף, ושיח יצחק). ומכל מקום היה מוציאה מהמים בערב תשעה באב, כדי שתתייבש עד שלא יהיה בה טופח על מנת להטפיח, ולא ישאר בה אלא מעט מלחלוחית המים. ולא היה מוציאה בתשעה באב עצמו מהמים, כי אז לא תהיה יבשה דיה, ועוד, שהרי נוגע במים בשעה שמוציאה (רא"ש תענית ד, לח, ע"פ ביאור הב"י והב"ח או"ח תקנד).

וְכֵן כִּי אָתָא רַבָּה בַּר מָרִי אָמַר וְכוּ' וּמַנִּיחָהּ תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו, כדי שתישאר לחה ולא תתייבש לגמרי (רבינו מנוח שביתת עשור ג, ה). וגם ביום הכיפורים היה עושה כן, שהרי בלא זה אין כל תועלת מהמטפחת למחר, מאחר שמתייבשת לגמרי (שיח יצחק).

וּלְמָחָר מַעֲבִירָהּ עַל גַּבֵּי עֵינָיו, כדי להעביר לפלוף וחבלי שינה מעיניו (רמב"ן במלחמות ור"ן ב, א מדפי הרי"ף, ריטב"א לעיל עז, ב). ויש שכתבו, שהיה עושה כן כדי לקרר את עצמו (תוס' ישנים לעיל עז, ב, המכתם, מאירי, הגהות מיימוני שביתת עשור ג, ח), שהרי זהו הנדון בסוגייתנו (המכתם, מאירי), ומותר לעשות כך אף שהוא רק לשם תענוג ואינו רגיל בכך בכל יום, כיון שהיא נגובה (טור או"ח תקנד), אבל כדי להסיר את הלפלוף בעיניו, מותר לרחוץ כדרכו במים ממש, כיון שאין זו רחיצה של תענוג [וכמבואר בגמ' לעיל (שם) שמותר לרחוץ כדי להסיר לכלוך] (המכתם, הגהות מיימוני שם, ב"י וב"ח שם בדעת הטור).

ויש שגרסו שבערב יום הכיפורים לא היה שורה את המטפחת במים כלל, משום שבאופן זה גם כשהיא נגובה עלול לבוא לידי סחיטה, אלא רוחץ את ידיו מבעוד יום ומקנח בה, כך שנשארת בה לחלוחית מועטת, ולמחרת מעבירה על גבי עיניו (ע"פ רש"י בגירסא שניה ורבינו אליקים; וכע"ז כתב הרי"ף למסקנת הגמ' לפי גירסתו). ויש שכתב גם לפי הגירסא שלפנינו, שלמעשה אין להצטנן במטפחת שהיתה שרויה במים, אף שהיא נגובה, שמא יבא לידי סחיטה (הגהות מיימוניות שם). ■ להלכה, אין להצטנן במטפחת שהיתה שרויה במים, אף שהיא נגובה (רמ"א או"ח תריג, ט), אבל מותר להעביר על עיניו מטפחת שקינח בה את ידיו בערב יום הכיפורים, אף שהיא עדיין לחה קצת, שבזה לא חוששים לסחיטה (משנ"ב שם, כה).

■ המשך במילואים עמ' 119